

СІМ'Я, ШЛЮБ, ПАРТНЕРСТВО, БАТЬКІВСТВО В ПОСТМОДЕРНИХ КООРДИНАТАХ

О. Ф. Яцина, м. Ужгород

У теоретичній частині статті аналізуються різні підходи до розуміння понять, якими дослідники пояснюють зміни, що відбуваються в сучасному постнекласичному світі. Зокрема, увага поширюється на опис представлених у цій реальності соціально-психологічних практик як способів особистісного життєконструювання, пов'язаних з власною інтерпретацією соціальності і пошуком власних ідентичностей, як це легітимуються постмодерном. Названо причини, що актуалізують аналіз змісту понять “сім'я”, “шлюб”, “партнерство”, “батьківство”. Наголошується, що важлива роль у розумінні практик належить габітусу як системі набутих індивідом схем сприймання, оцінювання, діяння, які структурують практики, генерують їх в умови соціальної реальності і в такий спосіб відображаються як реконструкції/конструкції габітусу сім'ї, шлюбу та батьківства. З'ясовано, що габітус змінюється, трансформуючись у конститутивне начало інших практик, які не вписуються в дискурс традиційної сім'ї, шлюбу, батьківства. За сигнал змін габітусу визнається полідискурсивний простір, що виконує функцію смислового поля для конструювання практик і конституювання оновлених ідентичностей. Контент-аналіз емпіричної частини виявив, що в уявленнях респондентів про сім'ю та шлюб представлено здебільшого реконструкції, запропоновані модерном, тоді як партнерство конструюється на інших критеріях соціальної реальності. Так, у побутовому дискурсі уявлення про сім'ю, шлюб, батьківство ґрунтуються на традиційній парадигмі цінностей, де критеріями вибору практик є: любов – офіційні стосунки – довіра – взаєморозуміння – підтримка – діти – щаслива родина. Тоді як практики партнерства конструюються на інших критеріях: рівність – інтимність – секс – симпатія, захопленість – свобода, тобто мають інші принципи організації, відмінні від традиційного структурно-функціонального устрою шлюбу та сім'ї. Робиться висновок про важливість результатів асоціативного емпіричного експерименту, які ілюструють різне розуміння практик повсякденного життя, оскільки називання асоціацій, пов'язаних із сім'єю, шлюбом, батьківством, партнерством, є основою для розрізнення і виділення їх сутності як соціально-психологічних понять.

Ключові слова: практика, постмодерн, габітус, сім'я, шлюб, батьківство, партнерство, ідентичність, трансформація.

Проблема. Перетворення і трансформації торкаються всіх сфер життєдіяльності, тому актуальним вважаємо аналіз змін, які переживають шлюбно-сімейні практики партнерства та батьківства в сучасному постнекласичному світі. В умовах постмодерну увага дослідників поширюється на опис представлених у цій реальності соціально-психологічних практик як способів особистісного життєконструювання,

пов'язаних з власною інтерпретацією соціальності і пошуком власних ідентичностей, як це легітимується постмодерном. Тому важливим аспектом проблемного поля дослідження є аналіз змісту понять “сім'я”, “шлюб”, “партнерство”, “батьківство”, які в дискурсі постмодерну об'єктивно потребують додаткового тлумачення з ряду причин: 1) глобальні суспільні трансформаційні процеси впливають на зміст дискурсів сім'ї, шлюбу та батьківства; 2) змінюються смисли існування сім'ї, шлюбу, батьківства; 3) поліфонія практик шлюбно-сімейного партнерства і батьківства зумовлює практикування різних ідентичностей, дискурсивних за своєю природою; 4) функціонування різних практик сім'ї, шлюбу і батьківства, з одного боку, є ознакою змін усередині сім'ї як соціального інституту, з другого – ознакою їх легітимачії.

Те, що в умовах постмодерних трансформацій змінюються смисли конструювання шлюбно-сімейних практик партнерства та батьківства, уможливилось практикування множинної ідентичності, а також недостатність вивчення цієї проблеми визначили *мету стаммі*: інтерпретувати поняття “сім'я”, “шлюб”, “партнерство”, “батьківство” в контексті постмодерну.

У традиційному дискурсі сім'ї, що базується на розумінні особистості як суб'єкта шлюбних стосунків, наголошується на зростаючій суб'єктності індивіда в сім'ї, індивідуалізації поведінкових стратегій чоловіків і жінок в умовах спільного проживання. Методологічна доцільність цього зумовлена тим, що категорія “суб'єкт” завжди передбачає активність індивіда в перетворенні буття і відповідає його внутрішньому змісту. У контексті суб'єктного підходу (К. О. Абульханова-Славська, Б. Г. Анан'єв, А. В. Брушлинський, А. Л. Журавльов, С. К. Нартова-Бочавер, С. Л. Рубінштейн, А. Р. Тиводар та ін.), що продовжив традиції гуманістичної інтерпретації особистості, увага зосереджується на перетворенні реальності зовнішнього світу відповідно до структури сконструйованих особистісних смислів, які можуть сприяти або перешкоджати інтенції самоактуалізації.

Зміни буття, свого місця в спів-бутті з Іншим завжди пов'язані з практикою, через це суб'єктна позиція щодо світу, обставин свого життя набуває більшої визначеності, що позначається на особистісній ідентичності (Е. Гоффман, Е. Гідденс, У. Джеймс, Е. Еріксон, Ч. Кулі, Дж. Марсія, З. Фройд та ін.) і забезпечує почуття суб'єктивного благополуччя (П. Брікман, Р. Вілсон, Е. Дінер, Д. Майєрс, Дж. Лукас, П. Коста і Р. МакКрас, Р. М. Шаміонов та ін.). Згідно з Т. М. Титаренко, практика “як сфера взаємопроникнення соціального та індивідуального є формою життя, традиційним способом поведінки, що виконує регулятивну функцію, синтезує досвід і наочне, актуальне сприймання

конкретної життєвої ситуації та сприяє самоідентифікуванню, конституюванню себе” [7, с. 20].

У теорії конструктивістського структуралізму П. Бурдьє поняття практики пов'язується в діалектичну пару “габітус-практика”. За визначенням філософа, габітус – “система міцних набутих схильностей (dispositions), структурованих структур, призначених для функціонування як принципів, що породжують та організують практики” [3, с. 100-101]. На його думку, габітус – це принцип практик, це основа набутих схем поведінки, що визначають правила практик.

Габітус забезпечує відтворення соціальних інститутів: структура інституту вписується у внутрішню структуру індивіда і згодом відтворюється в майбутніх практиках, коментує М. В. Батурчик [1]. Водночас, як зауважує дослідник, габітус вписує індивіда в уже наявні соціальні структури, генеруючи практики й уявлення так, що вони виявляються об'єктивно адаптованими до соціальних стосунків, продуктом котрих вони є. У подальшому система набутих диспозицій втрачає свою колишню визначеність і габітус структурує новий досвід, котрий так само трансформує вихідні ментальні структури.

Отже, габітус, що, з одного боку, як структурована система набутих індивідом схем сприймання, оцінювання, діяння має характер пасивного, заданого і передбачуваного, а з другого – як структурувальна схильність, передбачає активну здатність вносити зміни в об'єктивно існуючі соціальні умови, структурує практики та генерує їх в умови соціальної реальності. У цьому вбачаємо зв'язок та обумовленість індивідуального і соціального: індивідуальних практик, дискурсивних за своєю природою, і зміненої реальності.

Зазначимо, що саме формуванням механізму габітуалізації П. Бергер і Т. Лукман пояснюють виникнення соціальних інститутів. Габітуалізація звільняє індивіда від здійснення вибору в знайомих, типових ситуаціях, спрощуючи їх шляхом стандартизації. У цьому розумінні соціальний інститут – це типізація людського досвіду, що транслює інституціональний дискурс.

Згідно з поглядами П. Бергера і Т. Лукмана, інституціональний світ постає як створена людиною об'єктивна реальність. Інституціональний світ, як і будь-який соціальний інститут, – це об'єктивна людська діяльність [2, с. 101-102]. У даному контексті інститути сприймаються індивідами як історично-об'єктивні беззаперечні факти, яким вони не можуть суперечити. Таким чином, соціальні інститути вже саме фактом свого існування встановлюють певні зразки понять, дій, поведінки. Власне, ілюстрацією цього є дискурс традиційної сім'ї (ДТС), що тлумачиться нами як *конструйований текст, у якому відтворено традиційні*

патріархальні уявлення про смисл стосунків між чоловіком і жінкою, що фокусуються виключно на виконанні ними соціальних ролей, функцій, котрі відповідають приписам подружньої взаємодії як суспільної норми.

Те, що відбувається легітимація дедалі більшої кількості різних соціально-психологічних практик шлюбно-сімейного партнерства і батьківства, є ознакою змін смислових значень сім'ї, шлюбу і батьківства в буденній свідомості, котрі для самореферентної ідентичності вирізняються мінливістю функцій, структурними зрушеннями, іншим смислом практикування. Самореферентна ідентичність інтерпретується нами як *самореферентне утворення, здатне до самовизначення (вирішує проблему вибору), самоорганізації (структурує смисли, цілі, засоби) і персоналізації (визначає свої стосунки з Іншим/Іншими).*

Огляд джерел ілюструє різні підходи до вивчення означеної проблематики, і це дає змогу констатувати, що в постмодерністському контексті сім'я, шлюб, партнерство, батьківство вже не можуть розглядатися як категорії, які можна точно вивчити і пояснити, обмежуючись якоюсь абсолютною парадигмою. Насправді зазначені поняття, виходячи з постмодерної ідеї множинності й різноманітності, співіснування різнорідних елементів, підлягають лише інтерпретаціям, у яких поєднується поєднуване і непоєднуване: гедонізм і прагматизм, чутливість і раціональність, укоріненість і ризоматичність, гра смислами і бажаннями, традиція і епатаж, реальне і віртуальне, глобальне і локальне, колективне й індивідуальне, публічне і приватне тощо.

Нас цікавлять насамперед не вирішені раніше частини загальної проблеми. Слідом за теоретичною рефлексією класичного, некласичного чи постнекласичного дискурсів з'являються різні підходи до розуміння досліджуваних явищ. Тому аналізові і тлумаченням, зокрема практик життєконструювання постнекласичної раціональності, притаманна завжди властива цьому контекстові своєрідність. Зміни, що відбуваються в шлюбно-сімейних практиках партнерства та батьківства, закономірно трансформують уявлення про сім'ю, шлюб, партнерство та батьківство, а тому потребують іншого наукового пояснення, що не знайшло ще свого відображення в психології сім'ї.

Розгляд згаданих понять доцільно, на нашу думку, почати з теорії габітусу, запропонованої П. Бурдьє. Габітуси сім'ї, шлюбу та батьківства мають довгу історію і міцні традиції. Енкратичний дискурс формував середовище, яке транслувало типізований досвід стосунків у сім'ї між його членами, закріплюючи у свідомості уявлення про соціальні ролі чоловіків і жінок. Та коли людство було "накрите" потужним трансформаційним потоком, що охопив усі сфери людської життєдіяльності, призвів до економічних перетворень, соціальних, культурних зрушень, коли став іншим модус світобачення, то, вочевидь,

почали змінюватися/змінилися/змінюються і габітуси сім'ї, шлюбу та батьківства. Створюючи свою реальність, індивід не сприймає світ як метанарацію, тому соціальні норми вже не обмежують його прагнення до самовираження в доступні і прийнятні для нього способи, а ситуація невизначеності, у якій він функціонує, і приваблює, й інтригує, і підштовхує його габітус до структурування нового досвіду, що трансформує вихідні ментальні структури. У такий спосіб габітус може забезпечувати й забезпечує видозмінення соціальної структури в практиках, що розглядаються як результат індивідуальної історії та соціального досвіду. Габітуси як системи набутих диспозицій, структурованих структур як принципів породжують практики, що мають індивідуальний смисл і відображаються на габітусах сім'ї, шлюбу та батьківства у вигляді відтворювальної і перетворювальної поведінки.

Позаяк габітус забезпечує відтворення соціальної структури інституту вписуванням її у внутрішню структуру індивіда і репродукцією його в практиках, то, розвиваючи ідею габітусу, пропонуємо використати поняття “габітус інституту” як категорію для визначення його релевантності щодо габітусу практик. До прикладу: якщо габітус сім'ї та шлюбу в уявленні індивіда сприймається так, як їх тлумачить ДТС, то можемо говорити, що в такому вигляді габітус сім'ї та шлюбу відповідає традиційному структурно-функціональному габітусу інституту сім'ї і є соціальною нормою. Тоді суспільні трансформаційні процеси не торкаються інституту сім'ї, а поняття “сім'я”, “шлюб”, “батьківство” не потребують теоретичного переосмислення. Проте реалії, у яких ми живемо, свідчать про те, що в соціумі змінюється все – навіть ціннісно-сміслові параметри життя, коли стандарти втрачають універсальний смисл, а норми слабшають і нівелюються, коли поруч із невизначеністю поширюються множинні інтерпретації.

Певна річ, габітус простежується в кожній практиці: зіставлення шлюбно-сімейних практик партнерства і батьківства з “нормативним” габітусом сім'ї дає підстави говорити про зміни габітусу. Про його зміни сигналізує полідискурсивний простір, що виконує функцію смислового поля для конструювання практик і конституювання оновлених ідентичностей. Отож габітус стає конститутивним началом інших практик, що не вписуються в ДТС, а відтак і в габітус соціального інституту сім'ї. Виходить, перемини в габітусі ведуть до переосмислення понять “сім'я”, “шлюб” та “батьківство”, що в умовах іншої соціальності набувають різного тлумачення.

Найбільшого поширення набуло розуміння сім'ї як суспільного інституту і водночас малої соціальної групи, члени якої пов'язані шлюбними чи родинними стосунками, спільністю побуту і взаємною моральною відповідальністю, соціальна необхідність якої зумовлена

потребою суспільства у фізичному і духовному відтворенні населення. У цьому визначенні сім'ї серед її головних ознак, таких як шлюбні зв'язки, родинні стосунки, спільний побут і сімейний бюджет, наголошується на соціальній необхідності створення сім'ї у зв'язку з потребою суспільства у відтворенні населення. Наголошення на прямих родинних стосунках вказує, що умовою створення сім'ї і метою її функціонування має бути продовження роду. Тож якщо в сім'ї немає дітей, вона тільки умовно називається сім'єю, і це означає, що "нормативний" структурно-функціональний остов сім'ї – її габітус – змінився і йдеться про утворення іншого габітусу як конститутивного начала іншої практики.

Намагаючись подолати обмеженість традиційного тлумачення сутності сім'ї й узгоджуючи його зі змістом сучасних практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства, дослідники пропонують різні інтерпретації власне сім'ї. Так, М. Айхлер визначає сім'ю як соціальну групу, до складу якої можуть входити, а можуть не входити дорослі обох статей; можуть входити, а можуть не входити діти; дорослі в складі сім'ї можуть бути подружжям, а можуть не бути одруженими; можуть проживати разом або окремо; можуть мати сексуальні стосунки або не мати таких (див. [4, с. 277]).

Характеризуючи поняття "шлюб", соціологи традиційно визначають його як соціальну форму стосунків між чоловіком і жінкою, що історично змінюється. Завдяки шлюбу суспільство упорядковує і санкціонує їхнє статеве життя і регулює їхні подружні і батьківські права й обов'язки. Вочевидь, наведене визначення вже не може сприйматись однозначно. Шлюб перестає бути безумовною нормою поведінки і ніяк не є нормативним регулятором сексуальних стосунків.

Про те, що шлюб втрачає значення формального інституту як такого, що безпосередньо пов'язаний з контролем над сексуальністю і дітонародженням та підтримується традицією і жорсткими правилами гендерного розподілу праці, пише Е. Гідденс [5, с. 36]. Дослідник вважає, що шлюб перестає бути єдиною сферою самореалізації та ідентифікації для жінок, ба більше того – він уже не є єдиною легітимною формою організації інтимності. Історії людства відомі різні практики шлюбно-сімейних стосунків. Габітус соціального інституту сім'ї трансформується разом з переосмисленням ролей, ідентичностей, які виконують чоловіки і жінки в стосунках.

З позиції інституціональної теорії слід відмітити комплексний характер інституту сім'ї, в якому об'єднані інститути шлюбу, батьківства і спорідненості. Шлюб як соціальний інститут регулює стосунки між чоловіком і жінкою, визначаючи їхні права і обов'язки одне щодо одного і щодо їхніх дітей [6, с. 291-318]. Інститут батьківства впорядковує стосунки між батьками і дітьми по утриманню і вихованню останніх.

Батьківство (fatherhood) розглядається перш за все як соціальний інститут із системою прав, обов'язків, соціальних очікувань, що висуваються до чоловіка як батька і ґрунтуються на культурних нормах, а також структурі і функціях сім'ї. Проте сучасні практики батьківства більш плинні, мінливі і різноманітні за ту діяльність, яка в ДТС пов'язана з відповідальністю батьків за утримання і виховання дітей (fathering).

Аналіз розглянутих джерел дає підстави стверджувати, що наявні в науці визначення понять “сім'я”, “шлюб”, “партнерство”, “батьківство” не повною мірою охоплюють зміни, які відбулися і наразі відбуваються в їхньому змісті. Тому в полідискурсивному просторі постмодерної соціальності тривають дискусії, викликані проблематизацією зазначених понять і численними спробами їх тлумачення.

Беручи до уваги емпіричний зміст дослідження, ми скористалися соціально-психологічними методами якісного вивчення групової та індивідуальної свідомості – асоціативним експериментом та фокус-груповим дослідженням. Метою проведення вільного асоціативного експерименту було конструювання психосемантичних рядів: “шлюб”, “сім'я”, “партнерство” – і відображення в них наявного зв'язку та встановлення нового. У ролі респондентів виступили молоді люди віком від 18 до 30 років та зрілі особи віком від 31 до 58 років. Учасникам дослідження було запропоновано записати по 5-7 слів-асоціацій; при цьому 33 респонденти назвали 227 асоціацій, на основі яких вдалося визначити найбільшу частоту поєднання слів-реакцій зі словами-стимулами, що може означати смислову спільність цих понять у свідомості більшості учасників експерименту. В узагальненій таблиці результатів найбільшу кількість кореляційних зв'язків було виявлено в категорії “стосунки”, “структура” та “функції”.

Домінування слів-реакцій у категорії “стосунки” може означати важливість емоційних стосунків між подружжям/партнерами. Категорія “діти” вказує на те, що сім'я та шлюб у розумінні респондентів включають і батьківство. Розподіл відповідей фокус-групи на запитання “З чого починається сім'я?” підтвердив важливість для її учасників емоційних стосунків та наявності дітей.

Аналіз асоціацій зі словом-стимулом “партнерство” вказує на відмінність смислів конструювання практик партнерства. На основі зв'язків отриманого психосемантичного ряду встановлено, що смислоутворення практик партнерства має різні мотиви: емоційні, раціональні, сексуальні. Емоційний бік утворюють асоціації: підтримка, довіра, любов, дружба; раціональний – взаємодія, рівність, узгодження, свобода. Окремо виділяються асоціації, пов'язані із сексуально-еротичною функцією стосунків, – інтимність, секс. Звертає на себе увагу те, що серед цих асоціацій не отримано жодної асоціації “діти”.

Послуговуючись результатами асоціативного експерименту, розглянуті поняття можемо тлумачити так:

- *Сім'я – практика, учасники якої об'єднані емоційною близькістю, потребою в спільній взаємодії та забезпеченні комфортних умов для формування, розвитку і самоздійснення кожного свого члена.*
- *Шлюб – утворена на засадах довіри і підтримки практика двох емоційно близьких людей, що вважають себе подружжям.*
- *Партнерство – практика об'єднаних емоційною близькістю партнерів, укладена на засадах рівності та свободи.*

Варто відмітити, що виділені на основі вибірки емпіричної частини тлумачення відтворюють уявлення, утворені в межах побутового дискурсу сім'ї, шлюбу, партнерства. Отримані результати асоціативного емпіричного експерименту є ілюстрацією того, що в уявленнях респондентів про сім'ю та шлюб представлено здебільшого реконструкції, запропоновані модерном. Трактування респондентською групою “практики” будується на вторинних ознаках, що типово для масових повсякденних комунікацій, у яких полідискурсивність досягає максимуму.

Висновки. У результаті теоретичного аналізу було розглянуто різні підходи до розуміння понять, якими дослідники пояснюють зміни, що відбуваються в сучасному постнекласичному світі. Плюральність практик відображається в різних способах особистісного життєконструювання, пов'язаних з власною інтерпретацією соціальності і пошуком власних ідентичностей, як це легітимується постмодерном. Важлива роль у розумінні практик належить габітусу як системі набутих індивідом схем сприймання, оцінювання, діяння, що структурують практики, генерують їх в умови соціальної реальності і в такий спосіб відображаються як реконструкції/конструкції габітусу сім'ї, шлюбу та батьківства. Зафіксовано, що габітус змінюється, трансформуючись у конститутивне начало інших практик, що не вписуються в дискурс традиційної сім'ї, шлюбу, батьківства.

Контент-аналіз емпіричної частини виявив, що в уявленнях респондентів про сім'ю та шлюб представлено здебільшого реконструкції, запропоновані модерном, тоді як партнерство конструюється на інших критеріях соціальної реальності. Результати асоціативного емпіричного експерименту, що ілюструють різне розуміння практик повсякденного життя, видаються важливими, оскільки називання асоціацій, пов'язаних із сім'єю, шлюбом, батьківством, партнерством, є основою для розрізнення і виділення їх сутності як соціально-психологічних понять.

1. *Батурчик М.* Габитус [Электронный ресурс] / М. Батурчик // Энциклопедические статьи, связанные с творчеством Пьера Бурдьё. – Режим доступа : <http://bourdieu.name/content/gabitus-enciklopedija-sociologii> (дата обращения: 22.15.2011).
2. *Бергер П.* Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман ; [пер. с англ. Е. Руткевич]. – М. : Медиум, 1995. – 323 с.
3. *Бурдьё П.* Практический смысл / Пьер Бурдьё ; пер. с фр.: А. Т. Бибков, К. Д. Вознесенская, С. Н. Зенкина, Н. А. Шматко ; отв. ред. пер. и послесл. Н. А. Шматко. – СПб. : Алетейа, 2001. – 562 с.
4. *Васильченко О. М.* Репродуктивна поведінка особистості. Соціально-психологічний аналіз : монографія / О. М. Васильченко. – Луганськ : Ноулджд, 2013. – 547 с.
5. *Гидденс Э.* Трансформация интимности. Сексуальность, любовь и эротизм в современных обществах / Энтони Гидденс. – М.; СПб. : Питер, 2004. – 208 с.
6. *Социология семьи* : учебник / под ред. А. И. Антонова. – М. : Инфра-М, 2005. – 640 с.
7. *Титаренко Т. М.* Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодерної соціальності : монографія / Т. М. Титаренко, О. М. Кочубейник, К. О. Черемних ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. – К. : Міленіум, 2014. – 206 с.

References

1. Baturchik, M. V. (2011). Habitus. Entsiklopedicheskiye stati, svyazannyye s tvorchestvom Pyera Burdye [Encyclopedia articles connected with Pierre Bourdieu's activities], <http://bourdieu.name/content/gabitus-enciklopedija-sociologii> (downloaded 22 May).
2. Berger, P. and Luckmann, T. (1995). Sotsialnoye konstruirovaniye realnosti. Traktat po sotsiologii znaniya [The Social Construction of Reality]. Moscow: Medium Publ. (rus).
3. Bourdieu, P. (2001). *Prakticheskiy smysl* [The Logic of Practice]. Translation from French A. T. Bibkov, K. D. Voznesenskaya, S. N. Zenkina, N. A. Shmatko. St. Petersburg: Aleteya Publ. (rus).
4. Vasylychenko, O. M. (2013). *Reproduktyvna povedinka osobystosti. Sotsialno-psykholohichni analiz* [Reproductive behavior of an individual. Socio-psychological analysis]. Luhansk: Noulidzh Publ. (ukr).
5. Giddens, A. (2004). Transformatsiya intimnosti. Seksualnost, lyubov i erotizm v sovremennykh obshchestvakh [Transformation of intimacy. Sexuality, love and eroticism in modern societies]. Moscow; St. Petersburg: Piter Publ. (rus).
6. Antonov, A. I. (2005). Sotsiologiya semyi [Sociology of family]. Moscow: Infra-M Publ. (rus).
7. Tytarenko, T. M., Kochubeinyk, O. M. and Cheremnykh, K. O. (2014). *Psykhologichni praktyky konstruiuvannya zhyttia v umovakh postmodernoi*

sotsialnosti [Psychological practices of life construction in the conditions of postmodern sociality]. Kyiv: Milenium Publ. (ukr).

Яцина О. Ф. Семья, брак, партнерство, отцовство в постмодерных координатах

В теоретической части статьи анализируются различные подходы к пониманию понятий, которыми исследователи объясняют изменения, происходящие в современном постнеклассическом мире. В частности, внимание распространяется на описание представленных в этой реальности социально-психологических практик как способов личностного жизнеконструирования, связанных с собственной интерпретацией социальности и поиском собственных идентичностей, как это легитимируется постмодерном. Названы причины, актуализирующие анализ содержания понятий “семья”, “брак”, “партнерство”, “отцовство”. Отмечается, что важная роль в понимании практик принадлежит габитусу как системе приобретенных индивидом схем восприятия, оценки, действия, которые структурируют практики, генерируют их в условия социальной реальности и таким образом отражаются как реконструкции/конструкции габитуса семьи, брака и отцовства. Установлено, что габитус изменяется, трансформируясь в конститутивное начало других практик, которые не вписываются в дискурс традиционной семьи, брака, отцовства. Как сигнал изменений габитуса определяется полидискурсивное пространство, выполняющее функцию смыслового поля для конструирования практик и конституирования обновленных идентичностей. В результате контент-анализа эмпирической части определено, что в представлениях респондентов о семье и браке представлены в основном реконструкции, предложенные модерном, тогда как партнерство конструируется на других критериях социальной реальности. Так, в бытовом дискурсе представления о семье, браке, отцовство основываются на традиционной парадигме ценностей, где критериями выбора практик являются: любовь – официальные отношения – доверие – взаимопонимание – поддержка – дети – счастливая семья. Тогда как практики партнерства конструируются на других условиях: равенство – интимность – секс – симпатия, увлеченность – свобода, то есть имеют другие принципы организации, отличные от традиционного структурно-функционального устройства брака и семьи. Делается вывод о важности результатов ассоциативного эмпирического опыта, которые иллюстрируют разное понимание практик повседневной жизни, поскольку название ассоциаций, связанных с семьей, браком, отцовством, партнерством, является основой для различения и выделения их сущности как социально-психологических понятий.

Ключевые слова: практика, постмодерн, габитус, семья, брак, отцовство, партнерство, идентичность, трансформация.

Yatsyna O. F. Family, marriage, partnership, and parenthood in the coordinates of postmodernity

The theoretical part of the article deals with the analysis of different approaches to understanding of the concepts by which researchers explain the changes taking place in today's postnonclassical world. In particular, their attention is extended to the description of social and psychological practices existing in this reality as means of

personal life construction related to personal interpretation of sociality and search for personal identities as legitimized by postmodernity. Therefore, reasons actualizing the analysis of the concepts of family, marriage, partnership, and parenthood are considered. It is noted that an important role in understanding of practices belongs to habitus (habit) as a system of schemes of perception, evaluation, and actions acquired by an individual, which structure practices, generate them in the conditions of social reality, and thus appear as the reconstruction/construction of the family, marriage and parenthood habitus (habit). It is proved that habitus transforms turning into a constitutive principle of the practices that do not fit the discourse of the traditional family, marriage, and parenthood. The multidiscourse space performing the semantic field function for the practice design and the updated identity constitution becomes a signal of habitus (habit) changes. Content analysis of the empirical part shows that the respondent representations of family and marriage contain mostly the reconstructions put forward by the modernity, whereas partnership is constructed on the basis of other social reality criteria. Thus, representations of family, marriage, and parenthood in the everyday discourse are based on the traditional value paradigm characterized by the following criteria for the choice of practices: love – formal relations – trust – mutual understanding – support – children – happy family. Partnership practices are constructed according to different criteria: equity – intimacy – sex – sympathy, fondness – freedom, i. e. their organization principles are different from the traditional structural and functional organization of marriage and family.

Key words: practice, postmodernity, habitus, family, marriage, parenthood, partnership, identity, transformation.